

Guillaume de Lorris Román o růži

Tak mnozí lidé o snech praví,
že jsou to lži a klamně zprávy;
a přece zdát se může sen,
jenž není pouhá šalba jen,
5 jak později se zjeví snad;
za svědka moh bych dovolat
se Macrobia, pisatele,
jenž nezatratil sny tak celé,
když zaznamenal právě on
10 ten sen, jež kdys měl Scipion.
Kdokoli myslí nebo říká,
že je to hloupost zpátečníka
věřit, že v snech se pravda skrývá,
necht' za blouda mne třeba mívá.
15 Ať jakkoli se na něj hledí,
já vím, že sen je předpovědí
člověku zlých či dobrých mocí,
neboť co komu zdá se v noci
skrytě, že toho význam neví,
20 to skutkem se mu potom zjeví.

V dvacátém roce svého věku,
v čase, kdy Láska po člověku
žádá svou daň od mladých duší,
já uleh jednou, jak se sluší,
25 a usnul, v spánek pohřížen.
V tom spárku se mi zjevil sen,
jenž líbil se mi víc a víc;
však nebylo v něm věru nic,

Rukávy jsem si pro ozdobu
do tvaru hroznu přešil krásně,
pak radostně jsem šel a šťastně,
ptáčátům lesním nasloucháje,
jak pěla mezi květy háje.

100

Pln veselí a pěkně křepce
já vydal jsem se stezkou k řece,
již slyšel jsem tam šplouchající,
neb nedoved jsem představit si
věc hezčí, než je voda čistá.

105

S pahorku, poblíž toho místa,
tekla ta řeka velká, spádná.
Byla v ní voda svěží, chladná
jak ze studně, a o nic méně,
než kolik bývá v řece Seině,
jenomže širších břehů byla.

110

Korytem se tu krásně lila,
že to tak jinde nikdo nezná.
Tak mne ta místa přelíbena
jala, že hleděl jsem jen na ně.
Pak jsem tou čistou vodou z dlaně
tvář osvěžil a omyl rádně

115

a viděl jsem, jak řeku na dně
oblázky dláždí, jež tam leží.
Dál širá louka, krásně svěží,
se rozkládala podél vody.
Zjasněno bylo do pohody
to jitro rané, čerstvé, milé.

120

Tu loukou k proudu šel jsem čile
a proti toku, jímž se líl,
jsem radostně si popífil.

125

Když tak jsem šel kus cesty dál,
130 sad veliký jsem uhlídal,

jenž obehnán jak hrad byl zdívem
a do kamene měl jak divem
tesány znaky rozmanité.
Ty podoby tak umně vryté
135 se zájmem zkoumal jsem vždy novým,
a dopodrobna tedy povím
vám celý jejich význam teď,
jak přichází mi na paměť.

Uprostřed spatřil jsem tam Zášť,
140 jež nesarů a zlostí zvlášť
se původkyní být mi zdála;
záškodná byla, neurvalá
a skládala se do podoby
a do obrazu velké zloby.
145 To v šatě bídném byla žena,
jakoby smyslu pozbavená.
Nos měla tupý, zploštělý,
obličej scvrklý, svrastělý:
špinavá byla, ohyzdná
150 a šeredná to babizna,
šat její: v cárech kanafas.

Postavu jiné ženy zas
hned vlevo vedle ní jsem zhléd
a nad hlavou jí jméno čet:
155 jemnovala se Proradnost.

Zas jiná, jménem Nepravost,
co obraz vpravo od ní stála
a povahou i zjevem zdála
těm dvěma se ne nepodobnou.
160 Bytostí zřejmě byla zlobnou
a posupnou a uštěpačnou
a úskoků a pomluv lačnou.

U mění svoje věru znal,
kdo tento obraz maloval,
165 když vystih její záudnost
a podlou mysl, všechnu zlost
té ženy, jež ctít neuměla,
co v úctě mít by byla měla.

Pak zpodobena byla Chtivost,
170 jež v lidech budí žádostivost,
že chtějí brát jen bez oplátky
a shromažďovat velké statky,
a jak v tom lichvář mívá primát,
z dlužníků těžký úrok ždímat
175 a nahrabat tím jmění velká.

To ona bývá učitelka
zlodějů, lupičů a vrahů
a k zločinům jim svádí snahu,
až přivádí je k šibenici.

180 Od ní si rádi dají říci
a drze loupí, klamou, šidí
a okrádají dobré lidi.
Nabádá k činu mordýře
a ničemy a šejdiře,

185 co úlisnými někdy šprochy
připraví dívky nebo hochy
o dědictví i věci cenné.

Jak ruce měla pokroucené
ta žena onde na obraze,
190 což odpovídá její snaze,
když jenom hrabe s chamtivostí
a nikdy zisku nemá dosti;
Chtivost jen cizí brát se snaží,
Chtivost jen po majetku baží.

195 Podoba jiná, plná lsti,
seděla poblíž Chtivosti.
Jmenovala se Lakota.
Hnusné byly ta jako ta,
však Lakota zvlášť hubená:
200 byla jak šnitlík zelená;
chorá se zdála, bledá celá,
vychrtlá, jak by hlady mřela,
jak o chlebě by žila pouhém,
jenž zadělán byl hořkým louhem.

205 Však nejen že na celém těle
tak vypadala zbídačele,
i její šat byl nuzný, starý:
plášť měla vetčný, samé cáry,
jak by byl poznal chrtů zuby.

210 To oděv chudý byl a hrubý,
záplata na něm na záplatě,
a bokem po tom bídném šatě
přečhozen měla kožich krátký
i kamizolku z hnědé látky;
215 byl bez podšívky kožich ten
a do drsna jen vyčiněn
z beranů hnusných, černých boků.

Šat starý byl snad deset roků,
však Lakota nic nespěchala,
220 by nový sobě ušít dala,
než nechtěla si přiznat ani,
že obnošen je tento na ní,
a kdyby nový byla měla,

byla by mnoho vytrpěla
225 tou výčitkou, jež na ní hlodá,
že starého je ještě škoda.
Lakota měšec měla v pěstí,
ježž dovedla tak skrytě nésti,
a vázala ho na uzel,

230 by dlouho choval to, co měl,
a nic jí z něho nebylo :
to její hlavní péčí bylo
a bránila se vždycky těžce,
by nebrala nic z toho měšce.

235 Pak zobrazena Závist zase,
žena, jež nikdy nesmála se
a radovat se neuměla,
než slyšela-li nebo zřela,
že neštěstí se někde dělo,
240 a nic ji těšit neumělo,
jak strast a nezdar jiných lidí.
Když neštěstí a zkázu vidí,
jak na někoho náhle padá,
toť právě to, co má tak ráda.

245 Jak raduje se z jeho škod,
když sleduje, jak slavný rod
se do hanby a zkázy řítí!
Však ve ctí jej a slávě zřítí,
250 jak zdatností svou výš se zvedá,
toť zase věc, jež spát jí nedá.
Vězte, že hněv ji rozzechvěje,
když dobrého se něco děje.
Tak plna Závist zla a zlosti,
že nezachová upřímnosti
255 k přáteli ani přítelkyni,
ba rodině své vlastní činí
skutky tak zrůdně zlobné moci,
že nepřála by ani otci
nic z toho, co si přivlastnila.

260 Taková je té vášně síla,
že špatně jen své zášti skrývá;
největší mukou pro ni bývá,
když někdo dělá dobré skutky:

vždy k tomu cítí odpor prudký.
265 Zlé její srdce všechny lidi
i Pána Boha nenávidí
a neustává pomluvami
své bližní hanit mezi námi,
a kdyby byl muž nejčestnější
270 za mořem nebo v zemi zdejší,
ona by našla, jak ho špinit
a z čeho skutky jeho vinit,
a kdyby byl tak povznesený,
že nemohla by jeho ceny
275 potupit nebo ponížít,
nebo mu jinak ublížit,
vždy aspoň jeho čest a ctnost
uvede řečí v pochybnost.
Ta Závist zpod nízkého čela
280 škaredý pohled očí měla
a neviděla vůbec nic
jinak než koso šilhajíc.
A taky zvyk ten špatný měla,
že nikdy zpřima nehleděla,
285 však pohrdavě jedním okem
a přimhouřeným jaksí bokem;
a hněvem celá pobledla,
když člověk, na nějž pohlédla,
byl švarný, hezký, vldný pán,
290 jenž lidmi ctěn a milován.

Hned při Závisti další ženu,
Truchlivost zřel jsem znázorněnu;
po barvě hned jsem rozpoznal,
že v srdci měla velký žal,
295 neb žloutenku se míti zdála,
a s Lakotou si nezadala
co do bledosti, vyzáblosti.

Ta úzkostí a sklíčeností
a obtížemi, jejichž mocí
300 vystála mnoho dnem i nocí,
se žlutou stala, zbledla celá
a převelice zhubeněla.
Snad žádný z tvorů, co kdy žil,
taková muka nezažil,
305 jež ta se zdála prožívat,
a myslím, nikdo, byť by rád,
jí radost nemoh způsobit:
nechtěla dobré mysli být,
nechtěla, ať se uchlácholí
310 ten žal, jenž v jejím srdci bolí.
To srdce měla sklíčené,
hlubokým bolem zničené,
a tento bol byl zjevný dosti,
neboť si nehty bez milosti
315 tvář rozdrásala do krve
a roucho svoje teprve,
v němž leckde díra velká zela,
jak hněvivě s ním zacházela.
I vlasy měla rozčuchány
320 po šjíj dolů na vše strany,
jak si je rvala v zoufalosti
a ve hněvu a velké zlosti,
a podotýkám k této zprávě,
že plakala moc usedavě,
325 a každý, kdo má srdce v těle,
by s ní byl soustrast cítit vřele,
když mučila se, týrala
a ruce v žalu svírala.
Činila sobě bol a lítost
330 ta nešťastná a smutná bytost,
již netěšilo žádné hraní,
líbání ani laškování.

Kdo žal má v srdci, tomu není
do zpěvu ani do tančení
335 a žerty se mu protiví.
Nuž, ať se nikdo nediví,
když mezi city vzniknou vády:
Radost a žal jsou protiklady.

Pak Starobu jsem uzřel stranou,
340 o krůček vzadu malovanou,
jak jí to také přináleží.
Stát udržela se jen stěží,
jak vetchá byla už a zchřadlá.

Už dávno její krása zvadla
345 a zošklivěla už až běda.
Už hlava její, celá šedá,
se časem v bílou proměnila,
a malá by jen změna byla,
kdyby už mrtva byla zcela:
350 tak seschlého už byla těla
od neduhů i od stáří,
tak sevrklá byla ve tváři.

Kde dřív byl sladký půvab krásky,
355 teď byly jenom samé vrásky.
I uši měla chabé, mdlé,
a zuby všechny vypadlé,
že jediný jí nezůstává.
Tak slabá byla, vrávoravá,
že bez hole by vyjít strání

360 nemohla čtyři kroky ani.
Čas, který mjí velkou mocí
bez odpočinku dnem i nocí,
nám utká a unikává
tak tajně, skrytě, až se zdává,
365 jako by trval v pokoji;
ve skutečnosti nestojí,

- však mjíj v stálém ubšhání,
že představit si nelze ani,
co je to vlastně přítomnost:
370 věc učencům též sporná dost.
Než představíš si jednu chvíli,
tři další už se vytratily.
Čas, jenž se bez ustání ztrácí,
prchá a už se nenavrací,
375 jak z vod, jež stekou horskou strání,
zpět nevrátí se kapka ani.
Čas jenž vše žere svými zuby,
železo sebetvrďší zhubí,
Čas, jenž vše ničí, kazí, maří,
380 však také se vším hospodaří
a všemu růst a život dává
a vše zas hatí, překonává,
Čas, kterým stárlí naši otci
i král i císař se svou mocí
385 a kterým rovněž zchladnem, zvadnem,
pokud dřív smrti nepropadnem,
ten Čas, jenž vše má ve své moci,
jí stárnout dával dnem i nocí
tak velice, jak se mi zdálo,
390 že netušila ani málo,
však do dětství se navracela,
něb neměla víc síly těla,
víc rozumu a smyslu v hlavě
než dítě jednoroční právě.
395 A přece, pokud známo je mi,
bývala moudrá mezi všemi,
když ve svém pravém věku byla.
Nyní však hloupá, pošetilá
a nerudná se zdála celá.
400 Plášť kožišinou podšit měla,
jenž pěkně k tělu doléhal
- a dobře seděl, proč bych lhal.
Jím pro teplo se odívala,
protože zimy moc se bála;
405 vždyť starým lidem chladno bývá —
toť zkrátka čeled zimomřivá.
Pak postava tam dále stála,
jež záluďnou být se mi zdála:
ta Pokrytectví byla zvána.
410 To ona skrytě, nepoznána,
jak pustíte ji ze zřetele,
konání zla se oddá cele.
Ve tváři zbožnost s lítostí —
zdála se vzácnou bytostí,
415 již všechny ctnosti světa zdobí;
však pod oblohou není zloby,
kteréžto ona schopna není.
To bylo věrné zobrazení
a přesné vymalování.
420 Prostého byla chování
a oblečena v zástěře
jak řeholnice v klášteře.
Držela v ruce knihu žalmů,
a dobyt chtějíc světců palmu,
425 modlitby k Bohu předstírala
a svěťice i svatě zvala.
Nežila v blahu ani v kráse,
však úzkostlivě snažila se
jen dobročinnou zdát se vždycky.
430 Nosila oděv kajčnický.
Nebýla vůbec při mase,
však postem zhublou zdála se
a barvy k smrti bledých tvorů.
Jí podobným je na závoru
435 ta brána, která vede k ráji;

tací své tváři zhubnout dají,
jak v evangeliu to stojí,
chtějíc šířit pověst svoji,
však pro trošinku marné slávy
440 Bůh práv je na svou říši zbaví.

Pak vzadu ještě zobrazena
Chudoba bez groše a věna,
jež oběsit se sama měla.

445 Už rozprodala šaty z těla,
že tu jak červík nahá byla.
Kdyby se zima přiostrčila,
byla by zhynula ta žena.

Jen pytel měla přes ramena,
záplata samá, díra holá,
450 to plášť jí byl i kamizola:

neměla jinak ani zbla,
třásla se, chladem prozáblá.
Stála tam stranou druhých žen
jak pejsek, který ustrašen
455 se v koutku krčí, co se děje.

Neb na chudáca, ať je kde je,
se s pohrdáním hledí všude.
Prokleta nechť ta chvíle bude,
kdy člověk zplozen chudým být!
460 Nebude nikdy řádně syt,
ošacen, obut člověk ten,
milován ani vyslyšen.

Obrazy s myslí zaujatou
jsem prohlédl si, jak byly zlatou
465 a modrou barvou na vše strany
tam na zeď krásně malovány.
Vysoká zeď ta, na čtverhran,
jí uzavřen a obehnán

470 je místo živým plotem sad,
kam přístup nemá pasák stád.
To vprostřed kouta krásného.
Kdo uved by mne do něho
po stupních nebo po žebříku,
já zavázán byl bych mu k díku,
475 neb tolik slastí, tolik krásy
neviděl ještě nikdo asi,

tak jako v tomto sadě stinném,
tak příhodném a pohostinném,
jenž ptactvu dával mnoho míst
480 pro útulek i stavbu hnízd.

Stromů i ptáčků pějících,
zde třikrát více bylo jich
než ve francouzské říši celé.

Jak mile zněl a převesle
485 ten zpěv, jenž nikdy neoněměl —
kdo potěchu by z něho neměl?

Já vsutku cítil potěšení,
když zaslechl jsem ono pění,
že byl bych dal sto liber zlata,
490 kdyby mi otevřena vrata,
bych vešel shlédnout, co je zač
ten sbor, ježž Bůh sám chránit rač,
ti ptáčci, co tam bývali
a nadšeně tak zpívali
495 milostné reje, písně čilé,
rozkošné, dvorné, roztomilé.

Když zaslechl jsem ty ptáky pět,
já přemýšlet jsem začal hned,
pomocí jakých úkladů
500 bych vejít moh v tu zahradu,
však neviděl jsem nikde kout,
jímž do ní moh bych proniknout,

a nevěděl jsem, na mou víru,
 najdu-li cestu nebo škvíru,
 kterou tam vlézt, či prolízkou.
 505 Sám byl jsem, nikdo nablízku,
 kdo by mi byl moh pokyn dát.
 Tam v rozpacích jsem zůstal stát,
 až jsem si řekl nakonec,
 510 že tohle není možná věc
 a ani není důvodu,
 by někde sad byl bez vchodu.
 I vykročil jsem bez průvodu
 a obcházel jsem po obvodu
 515 zeď kolem sadu obehnanou,
 až nálezi jsem na ní stranou
 jedinou branku, těsně zděnou,
 malou a pevně uzamčenou.
 Začal jsem tedy na ni bušit,
 520 když vchod jsem jinde nemoh tušit.
 Já několikrát zabouchal
 a vždy jsem potom naslouchal,
 nejde-li někdo, když tak tluku.
 Ta branka byla z desek buku.
 525 Vtom otevřela už mi panna,
 spanilá, dobře vychovaná.
 Na hlavě měla plavé vlasy,
 tělo jak ptáče hebké asi,
 zářilo čelo jí tak jasné,
 530 klenuly se jí brvy krásně,
 mezi očima odstup rádný.
 Nos měla rovný, přímý, ladný
 a oči jako sokolí,
 že po nich toužil kdokoli.
 535 Dech měla čistý, libovonný,
 tvář běloučkou a bez úhony,
 ret malý skvostně vykrojen,

na bradě hezký důlek jen.
 Bělostná šije v ladném celku
 540 úměrnou šířku má i délku,
 vyvrážku ani vráidek nemá:
 odsud až do Jeruzaléma
 nebylo ženy s šijí hladší
 a jemnější a hmatu sladší.
 545 A ňadra měla jako snh,
 ležící zlehka na větvích,
 když právě čerstvě nasněžilo;
 poprsí její hebké bylo,
 že ve všech zemích, o nichž vím,
 550 nebylo panny s takovým.
 Čelenku měla zlatem tkanou,
 doposud nikde nevidanou,
 že žádná děva po tu dobu
 neměla takovouto zdobu.
 555 Výš na čelence svrchu čela
 věnceček čerstvých růží měla.
 Zrcadlo v její ruce bylo,
 a stuhu pestré zas až mílo
 v kadeře měla vetkány.
 560 Vyšity krásně, bez hany,
 rukávy měla s velkou pílí.
 By ruce se jí nešpinily,
 nosila bílé rukavice.
 565 Šat z gentské látky měla sice,
 však na něm ještě lemování.
 Hned věru poznat bylo na ní,
 že na jiného nemyslela,
 než v jakém rouchu by se skvěla,
 jak zdobit se a šlechtit jen,
 570 čímž zaplněn byl její den.
 Ta věru měla dobré časy,
 neb stále dbala jen své krásy

a o jedno jen péči měla:
by nádherně se vystrájela.

575 Když odemkla mi takto vrátka
ta dívka nad vše jiné sladká,
já poděkoval slovy svými
a zeptal se jí, poví-li mi,
kdo je a jaké jméno její.

580 Odpověděla nejskromněji
a nejevila žádnou chtivost,
když pravila: „Jsem Zahálčivost,
známa jsem podle toho jména.“

Jsem bohatá a mocná žena
585 a stále dobré časy mám,
neb nic tak ráda nekonám,
jak pohrávat si, těkat, plesat
a strojít se a vlasy česat.

Já přítelkyně jsem a milá
590 dvorného druha Kratochvíla,
jemužto sad ten náleží.

Od saracénských pobřeží
sem tyto stromy dovézt dal,
když libosad ten zakládal.

595 A když pak stromy vzrostly v sady,
tu zeď, již jste už viděl tady,
zbudovat Kratochvil dal pevně
a vymalovat na ni zevně

postavy, jež tam znázorněny:
600 ne rozkošné a milé ženy,
však bolestné a smutné spíš,
jak jste je přece viděl již.

By rozptýlil se, častokrát
sem přichází v ten stinný sad,
605 jsa družinou svou provázen,
jež s ním si žije v slastech jen.

Tam uvnitř asi je i nyní,
kde potěšení mu to činí
slavíky slyšet, drozdy taky

610 a ještě mnohé jiné ptáky.
Tam s přáteli se družně baví,
je rozmarný a čile hravý,
neb pěknějších míst k rozptýlení
na celém světě věru není.

615 Vězte, že lidí, co by byli
tak krásní a tak roztomilí,
jak oni kolem pána toho,
na zemi není příliš mnoho.“

Tím Zahálčivost řekla dosti
620 a já ji vyslech s pozorností.
Pak pravil jsem jí: „Vzácná paní,
nemějte o tom pochyb ani,
že když je sličný Kratochvil
se svými lidmi těchto chvil

625 zde v sadě tom, to shromáždění
zajisté proti tomu není,
ať ještě dnes je navštívím.
Tak se mi chce, neb dobře vím,
že družina je toho pána

630 dvorně a v mravech vychována.“

Pak bez dalšího rokování
jsem brankou prošel kolem paní,
a když jsem vkročil v onen sad,
přestaven byl jsem, byl jsem rád,
635 a věřte mi, že mysllel jsem,
že jsem tam v ráji pozemském,
tak slastná byla ona místa
a žádoucí a zcela jistá,
a tehdy se mi jevílo,

640 že v žádném ráji nebylo
i krás i blaha pohromadě
tolik, co v tomto libém sadě.
Zpěvavých ptáků se až mílo
na těchto místech shromáždilo.
645 I slavíků tam vidět dost
i strak i špačků pro radost;
dále tam bylo v mnohém hejně
i hrdliček i sýkor stejně,
i vlaštovek i stehlíků
650 i skřivanů i strážlíků;
zas jinde hojně kalandr,
jež čilých zpěvů svých a her
neměly věru nikdy dost;
byl tam i kos, byl tam i drozd
655 a snažili se ze svých míst
přehlušit jiných ptáků hvízd.
Papoušci byli tam i špačci,
i ještě čttní jiní ptáčci
co ve stromech tam v háji sídlí
660 a šveholí a bijí křídly.

Tak čiperně se měli k světu
ti ptáčci, o nichž mluví se tu,
a jejich zpěv zněl slastně sluchu
jak andělů zpěv z říše duchů.
665 Když uslyšel jsem jejich hlasy,
já rozradostněn byl z té krásy,
neb dosud nikdo z lidí všech
nic mile tak znít nezaslechl,
až zdálo se, že to snad není
670 ani těch ptáků švitoření,
však že by se to v moři sirém
přirovnat dalo k zpěvu sirén,
jež právě pro své jasné hlasy

to zvučné jméno mají asi.
675 Tak zpívali tam tito ptáčci,
zpěváci byli to — a jací! —
co zpěvem zahnat znali tísně.
Když slyšel jsem ty jejich písně
a viděl toho sadu zeleně,
680 já cítil jsem se rozveselen,
až zdá se mi, že po ten den
jsem nebyl tolik potěšen.
To místo se všim, co tam bylo,
mi rozkoš velkou působilo
685 a seznal jsem, že Zahálčivost
mi teprv dala pravou živost,
když přivedla mě v tento sad,
že vděčně měl bych se k ní znát,
když odemkla mi branku tady,
690 kterou jsem vešel do zahrady.

Teď čas už přišel, bych se snažil
vám povědět, co jsem tam zažil:
Nejdřív, jak žil tam Kratochvil
a v společnosti jaké byl,
695 vám pěkně řeknu bez odkladu
a povahu pak toho sadu
vám vylíčím a vypovím.
Něstačím na vše hned, to vím,
však postupně jen, jak se říká,
700 ať nikdo mi nic nevytýká.

Ti ptáčci se tam bez rozdílu
zvesela měli k svému dílu
a tropili tam rozruch velký,
když zpívali své dvorné znělky
705 ti jedni nahlas, druzí tiše.
A tyto jejich zpěvy slyše,